

FREDSBE- VÆGELSEN UNDER DEN TIDLIGE KOLDE KRIG

- en indledning

Af Jesper Jørgensen

Fredshistorien har fået et opsving i Europa. Der er taget initiativ til et nyt europæisk netværk for fredshistorikere, der arrangeres konferencer, og der publiceres som aldrig før. Arbejderhistorie bidrager til udviklingen med en introduktion til aktuel fredshistorieforskning og med tre artikler om den danske fredsbevægelse under den tidlige kolde krig.

Der er grøde i fredshistorieforskningen. Især i Europa sker der meget for tiden. I løbet af de sidste år er der afholdt flere konferencer samt udgivet en række af antologier, monografier og artikler om fredshistoriske emner. Det er der sikkert flere gode grunde til. Én kunne være, at den stadig stigende fokus på den kolde krig har medført en øget interesse for fredshistorie, fordi fredsbegrebet var en central del af retorikken fra begge sider af det bipolære system, og fordi fredsbevægelsen aktivt tog del i konflikten.¹ En anden mere eksistentiel forklaring kunne være, at drømmene om en konfliktfri verden efter afslutningen af den kolde krig i dag virker mere og mere uvirkelige, og at der derfor er opstået et behov for nye tolkninger af tiden før 1989/1991 for at forstå, hvorfor nye voldelige konflikter fortsatte med at opstå.²

Under alle omstændigheder kan det konstateres, at der sker historisk behandling af fredsrelaterede emner, som 1) pacifisme, fredsbevægelser, anti-militarisme og ikke-voldelig 'direct action', 2) ikke-voldelig konfliktløsning og fredsskabelse efter voldelige konflikter, 3) kønsperspektivet i fredsarbejdet, 4) oprustning og våbenkontrol, 5) internationalisme og internationale organisationer, 6) kollektiv vold i relation til muligheder for ikke-vold, samt 7) studier af forestillinger og begreber om fred. Emner der af det i sommer (2008) nystiftede *European Network of Peace Historians* betegnes som centrale i fredshistorieforskningen.³

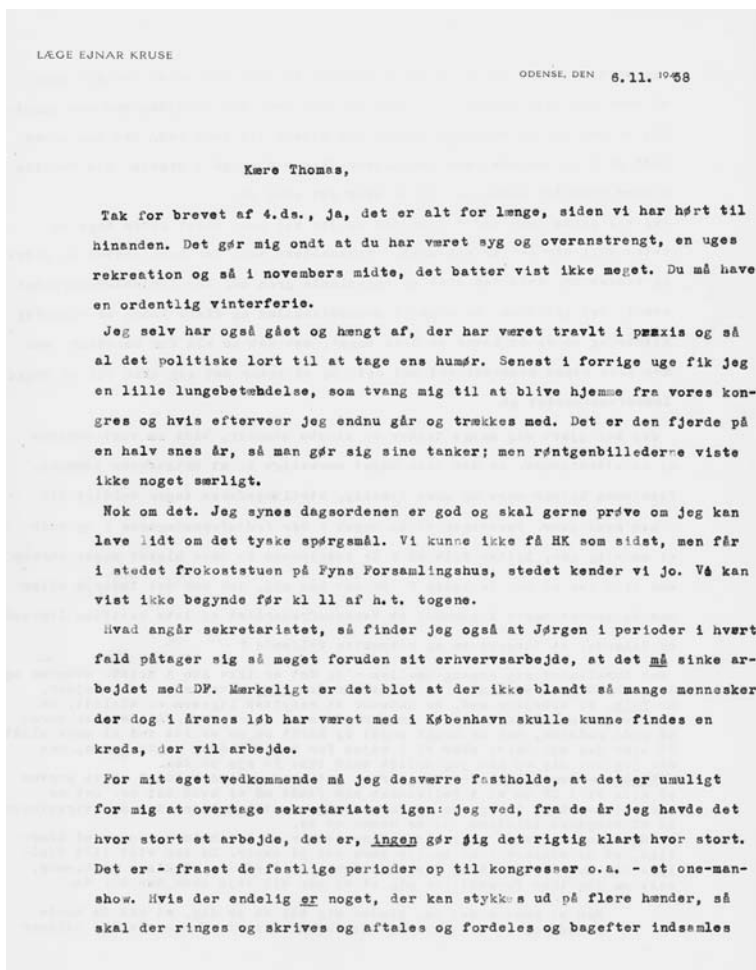
Arbejderhistorie bidrager gerne til denne udvikling, hvorfor redaktionen har valgt at indhente artikler inden for emnet "fredsbevægelsen under den tidlige kolde krig" til et minitema. Artiklerne vil blive præsenteret nærmere efter en kort introduktion til forskningsfeltet fredshistorie. Som illustration af den danske fredsbevægelse under den tidlige kolde krig er udvalgt et brev fra lægen og kommunisten Ejnar Kruse til formanden for Dansk Fredskonference, den radikale (senere SF'er) Thomas Christensen.

Et brev fra Ejnar Kruse

Brevet giver et indblik i de overvejelser, en centralt placeret aktør havde i slutningen af 1950'erne, hvor det lakkede mod enden for en epoke i fredsbevægelsens historie. Udover den udførlige skildring af et skrantende helbred, der kun 6 år senere resulterede i Kruses alt for tidlige død, og en fin beskrivelse af det frivillige arbejdes hårde og utaknemmelige slid, knytter han nemlig an til centrale problemstillinger.

For det første nævner Kruse "det tyske spørgsmål", der for fredsbevægelsen handlede om at mobilisere mod genoprustningen af Tyskland og indlemmelsen af Forbundsrepublikken i den vestlige militæralliance. Især frem til 1955, hvor Vesttyskland blev optaget i NATO, var dette en god og folkelig sag, der for mange danskere var nemmere at relatere sig til end den abstrakte trussel om en ny atomar verdenskrig. Genoprustningen af Tyskland var ikke svær at kommunikere som en gentagelse af mellemkrigstidens historie. Især kommunisterne forsøgte derfor også at genskabe et billede af sig selv som frihedskæmpere. Parolen om "Aldrig mere en 9. april" mistede imidlertid noget af sin gennemslagskraft i slutningen af 1950'erne. Danskernes antityske stemninger skiftede fokus fra antimilitaristisk modstand mod tysk genoprustning til forbehold over for europæisk, økonomisk og politisk integration. En udvikling, der ikke gav den traditionelle fredsbevægelse.

I brevet kommer Kruse også ind på et an-

Brev af 6.11.1958 fra Ejnar Kruse til Thomas Christensen,

det og mere delikat emne: spørgsmålet om kommunisternes rolle i fredsbevægelsen. Det var et indbygget dilemma for fredsbevægelsen. For på den ene side spillede kommunisterne en helt central rolle i de tværpolitiske fredsfora, som fx Dansk Fredskonference, især organisatorisk. På den anden side måtte netop dette ikke fremstå alt for tydeligt, da fredsbevægelsen i så fald ville være for nem at sætte i (øst-)bås og derved for nem at skræmme "almindelige" mennesker væk fra. Thomas Christensen var som formand for DF selvfølgelig bevidst om problemstillingen. Han var derfor heller ikke begejstret for at have Jørgen Jensen (formand for DKP 1977-1987) som sekretær. Af brevet fremgår det, at han over for Kruse havde indi-

og kontrolleres, så det ofte er lettere at gøre det selv. Det går bare ud over ens tid, kræfter, familie og også over det arbejde, som man egentlig er sat til at varetage og som man tjener sit brød ved. Det kan måske godt gå i en periode, men det bliver ikke ved at gå i årevis. Min familie mindes tydeligt endnu de 4-5 år hvor det stod på.

Jeg vil gerne være med i arbejdet og jeg vil også meget gerne tage et ekstra nap, når det er påkrævet, Fynskomiteen skal der også graves og gødes og vandes om, hvis den skal se nogenlunde grøn ud. Men landssekretariatet oveni, det går ikke. De unge på Husmandsskolen og flere andre er virkelig flinke og nu og da laver de også noget, men det er alt for ubestemt, man kan ikke regne bombesikkert med det, og så egner det sig ikke til at bygge landfundamentet på.

Jeg har gjort mig mange tanker de sidste måneder, både om vort arbejde og om situationen. Er der ikke noget mærkeligt i, at krigsfaren skæmper, fascismen bliver mere og mere tydelig, strålingsfarens tager veldigt til - men hvad sker. Foretager vi os noget? Gør fredsforeningerne? Og hvis vi endelig gør, lytter folk så? Er indolencen da ikke blevet meget større end blot for et par år siden? Er det kun mig, der har det indtryk eller har du sporet noget lignende, at Verdensfredsrådet og dets position ligesom er dalende, at interessen og respekten faldende?

Det forekommer mig engang imellem - og det er ikke kun i triste stunder og de er helligvis sjældne - at måske har den form, hvorunder vi arbejder, de folk, vi arbejder med, de metoder vi benytter ligesom er udløst, at det er som om vi ikke kommer længere frem ad disse veje. At det har været et godt redskab, det er brugt meget og hårdt og nu er det ved at være slidt. Så spør jeg mig selv, står vi i vejen for noget bedre, nogen andre, men når jeg ser mig om kan jeg ærligt talt ikke få øje på dem.

Noget ~~andet~~ gælder der, jeg tror, det er meget nødvendigt at vi prøver på alle vi i DF om vi i fællesskab kan finde ud af hvad det er. Det er sikkert svært og årsagerne er formentlig meget komplicerede, men virkninger ne af tingenes tilstand, de er nemme at se.

Undskyld den lange udgydelse. Mine tanker om det hele er endnu så ufærdige, at de sikkert ikke skulle være sat på papir. De ser vist lidt fjollede ud. Men forhåbentlig får vi tid til at drøfte også disse problemer, selv om jeg ikke forestiller mig at vi når til vejs ende den 20. ds.

Men på gensyn da, jeg glæder mig til at se dig, vi kan da hoste sammen og se hvis bronchitis der er størst. Mange venlige hilsener

Ejnar Kruses arkiv, kasse 1, læg 4, ABA

keret, at Jørgen Jensen ikke passede sit arbejde. Senere fremdrog Thomas Christensen direkte Jørgen Jensens fremtrædende stilling som medlem af både centralkomite og forretningsudvalg i DKP som et problem. Ejnar Kruse gled i første omgang - som her i brevet - høfligt af på indvendingen, men da det senere spidsede til, fastholdt Kruse sit standpunkt og støttede Jørgen Jensen, der blev på posten frem til 1962, hvor han overtog formandskabet efter Thomas Christensen. Kruse, der var tidligere sekretær for DF (1954-1955) og medlem af DKP's centralkomite (1955-1958), fulgte i tråd med kommunisternes demokratiske centralisme partiets linje i alle vigtige spørgsmål.

Alligevel fremdrager Kruse her og i andre

brev til Thomas Christensen, at der var noget galt med konstruktionen af DF og fredsbevægelsen. Modsat hensigten og meget lig udviklingen med Fredens Tilhængere i første halvdel af årtiet så Kruse en tendens til isolation og venstredrejning med et for tydeligt kommunistisk islæt. Han fornemmede (rigtigt), at der skulle noget helt nyt til: nye arbejdsformer, nye folk og nye metoder. Hvad han ikke vidste, var, at denne nyskabelse og dette "ny venstre", der skulle til for at genoplive fredsbevægelsen, faktisk tog sin spæde begyndelse på den i brevet omtalte kongres (DKP's 20. kongres), som Kruse ikke deltog i på grund af sit dårlige helbred. En ny tid med nye former for fredsarbejde var derfor tættere på, end han kunne forestille sig. Hvad han nok heller ikke havde forestillet sig, var, at DKP ikke kom til at

spille nogen nævneværdig rolle i denne fornyelse - i Kampagnen mod Atomvåben, som overtog fredsstafetten efter Dansk Fredskonference og Fredens Tilhængere.

Den internationale fredshistorieforskning

Fredshistorieforskningen har som fredsforskningen generelt et erklæret mål om at arbejde for fred. Feltet har derfor også været præget af forskernes eget politiske engagement og en tendens til manglende kritisk distance til emnet, hvilket bl.a. har resulteret i at fredsbevægelsens politiske retorik til en vis grad er blevet reproduceret i forskningen.

At det politiske engagement har været en motiverende faktor, er tydelig, når man ser på baggrunden for de få institutionelle, fredshistoriske fora, der eksisterer. Det ældste er det amerikanske *Peace History Society* (PHS), der siden 1964 har arbejdet på at “forbedre mulighederne for verdensfred”, bl.a. gennem tidsskriftet *Peace & Change: A Journal of Peace Research*. PHS anfører selv mordet på præsident John F. Kennedy og begyndelsen af Vietnamkrigen som afgørende begivenheder for opstarten af det organiserede, fredshistoriske arbejde i USA.⁴

I Europa har den fredshistoriske forskning især været centreret omkring *Arbeitskreis Historische Friedensforschung* (AHF), der oprindeligt udsprang af universitet og økumeniske kredse i Bremen. De første, indledende studier i 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne fokuserede derfor også på kirkens forhold til fred og socialisme samt på den liberale pacifisme i Weimarrepublikken. Den formelle stiftelse af AHF fandt sted den 1. september 1984 på den tyske antikrigsdag, der blev initieret af Deutscher Gewerkschaftsbund (det tyske LO) i 1957 under mottoet *Nie wieder Krieg* med henvisning til Tysklands angreb på Polen og udbruddet af 2. Verdenskrig. AHF har siden 1984 afholdt et årlig seminar med et støt stigende antal deltagere fra ikke kun Tyskland, men også fra USA og en række europæiske lande. Resultaterne af seminarerne er fra 1992 til 2000 trykt i *Jahrbuch für Historische Friedensforschung* og siden 2002 i *Frieden und Krieg – Beiträge zur Historische Friedensforschung*. Udover kristne kræfter har forskellige politiske centrum-venstre-tænketaanke støttet arbejdet, bl.a. den socialdemokratiske Friedrich-Ebert-Stiftung. Ifølge dem selv har AHF i det sidste årti bevæget sig mod et mere rent videnskabeligt selskab.⁵

Ziemann og Nehring

To af de ledende forskere i den europæiske fredshistorieforskning er Benjamin Ziemann og Holger Nehring fra University of Sheffield. Begge har nær tilknytning til AHF. Ziemann

har været redaktør på to af *Frieden und Krieg*-udgivelserne (2002: *Perspektiven der Historischen Friedensforschung* og 2007: *Peace Movements in Western Europe, Japan and the USA during the Cold War*), og Nehring er næstformand for AHF. Kendetegnet for dem er, at de argumenterer for en mere samfundsvidenskabelig og mere diskursiv tilgang til de fredshistoriske problemstillinger.

Med henvisning til Lawrence S. Wittners 3-binds værk *The Struggle Against the Bomb* (1993-2003), der i øvrigt vurderes som et af de mest centrale referenceværker inden for fredshistorien, peger Ziemann på uheldige tendenser til ‘heroiske master-narrativer’ om det fredselkende folks kamp mod den krigsgale magtelite.⁶ Konsekvensen er forsimplede og utilstrækkelige forklaringer. Fx giver det ifølge Ziemann ikke mening at forklare fredsbevægelsens fremvækst i 1980'erne som en naturlig følge af et accelererende våbenkapløb fra slutningen af 1970'erne. Det er mere komplekst end det. I stedet argumenterer han for at se fredsbevægelsen som en protestbevægelse med en protestkommunikation, der afgør mulighederne for at gøre en forskel. Hvis ikke brugen af symboler, ritualer og andre former for performativ kommunikation skaber resonans i forhold til dominerende diskurser i en bredere del af befolkningen, så vil protestaktøren ikke vinde frem.⁷

Seneste udgivelse fra fredshistorieforskningen er et temanummer af *Contemporary European History* (vol. 17, nr. 3, 2008), der baserer sig på bidrag fra et seminar afholdt på Det Norske Nobelinstitutt i Oslo i august 2007. Den indledende artikel, *Introduction: A Peaceful Europe? Negotiating Peace in the Twentieth Century* af Holger Nehring og Helge Pharo fra Universitetet i Oslo, skitserer i tråd med Ziemanns tanker et ambitiøst opgør med ikke bare fredshistorieforskningen, men med hele historieskrivningen om det 20. århundredes Europa. Forfatterne opfatter den hidtidige forskning som domineret af for unuancerede billeder af Europa som enten genensyret af vold eller som grundlæggende fredelig (som promoveret af EU-systemet).

De fremhæver i stedet behovet for at se på, hvordan fred blev skabt og opretholdt i kølvandet af krige i forskellige europæiske samfund. Artiklerne undersøger således, hvordan samfund, regeringer og sociale bevægelser forhandlede (debatteerede) fred. Til forskel fra den tidligere forsknings fokus på 'sites of peace' som fx arbejder- og fredsbevægelsen, 'heroes of peacemaking' eller bestemte faktorer, der skulle have udløst fred i absolut forstand, så opfatter de fred som en dynamisk størrelse, hvis semantiske indhold, polemiske kontekst og sociale og politiske fundament konstant bliver forhandlet af forskellige internationale og nationale aktører, mellem land og by, mellem forskellige religioner, mellem flygtninge og hjemmeføddinger samt mellem militærinstitutioner og civilsamfundsaktører.⁸

En konsekvens af den diskursive indgangsvinkel er, at der åbnes op for at genfortolke fredsbevægelsens rolle og betydning under den kolde krig. Indirekte lægges der op til en punktering af myten om, at fredsaktivisterne enten var betydningsløse eller Sovjetunionens nyttige idioter. For selvom de måske ikke direkte var medvirkende til at ændre de overordnede politiske rammer, så kommunikerede fredsbevægelsen alternative opfattelser af den politiske virkelighed, der i mange tilfælde blev toneangivende og derved påvirkede den politiske beslutningsproces i en fredelig retning ganske meget.

Ziemann og Nehring står endvidere også bag oprettelsen af *European Network of Peace Historians*, der endnu kun er i sin vorden, men som i følge første netværks-e-mail (af 18.8.2008) allerede har fået stor tilslutning fra historikere og litteratur- og samfundsforskere fra de meste af Europa samt sågar Indien, New Zealand, Canada og USA. Det bliver interessant at følge.

Dansk fredshistorieforskning

I Danmark er det begrænset, hvad der hidtil er blevet bedrevet af egentlig fredshistorieforskning. For tiden før 2. Verdenskrig er der skrevet et mindre antal specialer om den liberale

fredsbevægelse, hvor organisationerne Dansk Fredsforening, Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed og Aldrig mere Krig samt spørgsmålet omkring militærnægtelse bliver behandlet.⁹ Dertil kan tilføjes et par undersøgelser af Socialdemokratiets tidlige antimilitarisme.¹⁰

Lidt anderledes stiller det sig for perioden efter 2. verdenskrig, hvor fredsbevægelsen (især i 1980'erne) har været genstand for ganske megen opmærksomhed, men hvis det indkredses til historiefaglige undersøgelser, så er det også begrænset, hvad der findes.¹¹ Det mest benyttede referenceværk i dag er uden tvivl *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark* (1997) af Søren Hein Rasmussen fra Aarhus Universitet. Værket omhandler de danske folkebevægelser efter 1945, herunder fredsbevægelsen i perioderne 1950-1970 og 1979-1990. Hein Rasmussen er ligesom Ziemann og Nehring opmærksom på, at folkebevægelsernes (herunder fredsbevægelsen) force lå i at påvirke den offentlige opinion. De var: "Bevægelser som udfordrede gængse politiske holdninger og ofte fremtvang en debat om sager der ellers blev betragtes som hævet op over muligheden for debat, og som i flere tilfælde bidrog til rystelser i, eller endog markante brud på, den førte politik i de omstridte spørgsmål."¹²

Hein Rasmussens fokus er dog knap så diskursivt og symbolpolitisk orienteret. I stedet arbejder han med udgangspunkt i et stort kildentært studie med en række mere traditionelle samfundsvidenskabelige problemstillinger omkring begreberne 'græsrodde' og 'nye sociale bevægelser'. Én af bogens centrale pointer er, at de politiske bevægelser omkring "den ny tids" problemer opstod allerede i de tidlige 1950'ere med Fredens Tilhængere og ikke først i 1960'erne med Kampagnen mod Atomkraft. Dermed sættes der også spørgsmålstejn ved, om græsrodsbevægelserne var et særligt mellemlagsfænomen, da disse mellemlag først manifesterede sig med velfærdsstatens udbygning fra 1960'erne.

Et andet centralt værk er Dansk Institut for Internationale Studiers udredning, *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske*

situation 1945-1991 (2005),¹³ der også behandler fredshistoriske emner. Udredningen har særligt fokus på truslen fra øst, herunder Sovjetunionens og andre Warszawapagtlandes forsøg på at påvirke Danmarks NATO-politik, hvilket bl.a. belyses ved fremhævelse af disse landes samarbejde med danske kommunister, herunder den kommunistiske del af fredsbevægelsen. Ved inddragelse af ikke tidligere benyttede kilder fra russiske arkiver, fx indberetninger fra den sovjetiske ambassade i København, føjes der bl.a. ny viden til omfanget og karakteren af koordineringen af det kommunistiske fredsarbejde.¹⁴ Udredningen inddrager tillige en større mængde efterretningsmateriale og gengiver derigennem de danske efterretningstjenesters vurderinger af den danske fredsbevægelse som en samling af nyttige idioter, der gik Sovjetunionens ærinde og derved var en trussel mod Danmark.¹⁵ Derudover bidrager udredningen også til dansk fredshistorie ved en indgående analyse af den sikkerhedspolitiske situation i 1980'erne, hvor "det alternative flertal" fik satte afspænding, våbenkontrol og samarbejde på dagsordenen.¹⁶

Dette minitemanummer

Den første artikel, *Isoleret og splittet. Den liberale fredsbevægelses krise og marginalisering i Danmark 1940-1960*, er skrevet af Sune Kaur-Pedersen, der med afsæt i en analyse af den liberale fredsbevægelse undersøger denne etablerede fredsbevægelses møde med den "nye tids", ikke-pacifistiske fredsbevægelse, herunder Een Verden og især det kommunistisk dominerede Fredens Tilhængere. Artiklen, der bygger på en specialeafhandling fra Københavns Universitet fra 2000, knytter derfor an til og underbygger Søren Hein Rasmussens pointer omkring de sære alliancer. Kaur-Pedersen konkluderer bl.a., at anden verdenskrig og den kolde krig marginaliserede de liberale fredskræfter og bragte dele af dem ind i en ustabil alliance med kommunistiske fredskræfter. Alliancen indeholdt flere dilemmaer. Det største dilemma for den liberale fredsbe-

vægelse var selve forholdet til kommunisterne. På den ene side var det vanskeligt for de liberale at argumentere for at holde kommunisterne ude af fredsarbejdet, når det i sidste ende var dem, der skulle laves fred med. På den anden side var de under et enormt politisk pres af den bipolar logik for netop at bryde med kommunisterne. Resultatet blev da også en splittelse af den liberale fredsbevægelse. Den ene del, der organisatorisk var samlet omkring Aldrig mere Krig, gled gennem Dansk Fredskonference og Kampagnen mod Atomvåben ind i et mere venstreorienteret politisk miljø. Den anden del, som var samlet omkring Dansk Fredsforening og Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, valgte at fokusere på det nationale (og politisk neutrale) oplysningsarbejde om FN samt engagere sig i det statsligt støttede nødhjælps- og bistandsarbejde.

Morten Møller har, som det fremgår af titlen på temanummerets anden artikel, *Den nye modstandsbevægelse: Mogens Fog og Fredens Tilhængere 1950-59*, også fokus på Fredens Tilhængere, men perspektivet udgår modsat den foregående artikel inde fra organisationen – fra foreningens formand, Mogens Fog. Artiklen udgør en delundersøgelse af et større biografiprojekt om Mogens Fog, som forfatteren har arbejdet med de sidste par år, og som står over for snarlig udgivelse. Ambitionen er dels at vise, at Fog var mere end et redskab i hænderne på en fremmed, kommunistisk magt, og dels at nuancere billedet af "det kommunistisk dominerede Fredens Tilhængere". Én af artiklens pointer er således, at foreningen ikke kan reduceres til et "halehæng til DKP", og at den bl.a. ikke kan det på grund af Fogs position som kommunist uden for partiet. Fogs mission var fra starten ganske vist helt i overensstemmelse med DKP. Han ville videreføre modstandsbevægelsens brede politiske samarbejde i fredsbevægelsen, men det skulle hurtigt vise sig, at Fog til partiets fortrydelse var villig til at afvige fra partilinjen og Verdensfredsrådets beslutninger, hvis han skønnede, at det var nødvendigt for at holde sammen på de danske fredstilhængere. En anden tilstødende, måske enkel, men alligevel

afgørende pointe i artiklen er, at Fog ikke udelukkende var motiveret af strategiske overvejelser. Hans engagement for fredssagen var i lige så høj grad baseret på en reel bekymring for en ny og altødelæggende verdenskrig.

Fredens Tilhængere var ikke den eneste kommunistisk dominerede, tværpolitiske organisation, der i 1950'erne forsøgte at overbevise danskerne om Sovjetunionens fredelige hensigter. Danmarks Demokratiske Kvindeforbund arrangerede i samme anledning i 1953 en rejse til Sovjetunionen, hvilken Iben Vyff behandler i temaets tredje artikel, *Fred, men hvordan? Med 11 danske kvinder på freds- og delegationsrejse i Sovjetunionen i 1953*. Undersøgelsen stammer fra en større undersøgelse af danskere på rejse i USA og Sovjetunionen i 1950'erne, som blev afleveret som ph.d.-afhandling på Roskilde Universitetscenter i 2007. Umiddelbart fyldte spørgsmålet om fred ikke meget for de delegerede. Af deres rejseberetninger, der efterfølgende blev trykt i et mindre hæfte, og som er artiklens primære kilde, fremgår det, at det var kvindens ligestilling med manden i Sovjetunionen, der var det centrale tema. Fredssagen lå dog implicit i både rejsen og beretningerne. Der argumenteres i artiklen for, at de delegerede opfattede fred i en bredere kontekst af forståelse mennesker imellem, og at dette var selve udgangspunktet for rejsen. I det lys ser Iben Vyff turen som mindre vellykket. Danskerne blev godt nok bibragt et positivt billede af Sovjetunionen i form af det publicerede hæfte, men bidraget til en gensidig forståelse på tværs af Jerntæppet var formentlig meget begrænset, da der fra de deltagende kvinder tilsyneladende ikke blev gjort forsøg på at fremme forståelsen den anden vej.

Dette minitemanummer indeholder også tre artikler uden for tema. Det drejer sig først om Mette Fentz og Thomas Wegener Friis' "*Våde jobs*" i Danmark, der handler om østeuropæiske efterretningstjenesters voldelige operationer mod egne statsborgere på dansk jord. Hovedhistorien, der bygger på Fentz' kildestudier i Rumænien, er om den rumænske dissident Victor Frunza og Securitates mislyk-

de plan om at likvidere ham i København. Artiklens behandling af tre "våde" operationer i løbet af ganske få år (1974, 1978 og 1981) udfordrer billedet af Danmark som relativt ubørt af fremmede efterretningstjenester og stiller spørgsmålet, om det ikke er sandsynligt, at der findes endnu flere lignende historie, der bare ikke er kommet frem i lyset endnu. Og hvad viste de danske efterretningstjenester fx om disse episoder? Det er endnu uklart, ligesom det er uklart, hvad der skal ske med de danske efterretningstjenesters arkiver og adgangen dertil.

Den anden artikel uden for temaet er skrevet af Jorunn Bjørgum og indgår i Arbejderhistories serie af bidrag fra foredragsholderne ved forskningsseminariet *Velfærd, demokrati og arbejde i det moderne Norden*, der blev afholdt i anledning af Niels Finn Christiansens 70-års fødselsdag i september 2007 på Arbejdermuseet. Artiklen, *Veien til Komintern. Martin Tranmæl og det internasjonale spørsmål i norsk arbejderbevegelse 1914-1919*, følger den ledende, norske socialdemokratiske udvikling i årene frem til Det norske Arbejderpartis indmeldelse i Kommunistisk Internationale i 1919. En afgørende begivenhed for Tranmæl var 2. Internationales sammenbrud som følge af udbruddet af 1. Verdenskrig, hvor de europæiske socialistpartiers trods tidligere, antimilitaristiske erklæringer om det modsatte valgte at bakke op om deres respektive parlamentsforsamlings krigsbemyndigelser. Artiklen knytter således også an til fredstemaet.

Nummerets sidste artikel, *Center for Arbejderkulturstudier 1982-2008* af Karsten Beiring, Niels Finn Christiansen og Morten Thing, er historien om et aktivt universitetsmiljø, der med centrets nedlæggelse nu er sparet væk. Konsekvensen af Københavns Universitets disposition er et stop for institutionaliseret forskning og universitetsundervisning i arbejderkultur og dermed en meget beklagelig svækkelse af forskningsfeltet arbejderhistorie.

Med håbet om at det ikke går alt for galt og troen på at arbejderhistorie finder nye kanaler ind på universiteterne, ønsker redaktionen vo-

re læsere god fornøjelse med Arbejderhistorie 3/2008.

Noter

1. Fx konferencen *Peace Movements in the Cold War and Beyond*, der blev afholdt 1.-2. februar 2008 på London School of Economics. Lokaliseret 14.9.2008 på WWW: http://www.lse.ac.uk/collections/CWSC/peace_conference/Default.htm.
2. Ziemann, Benjamin: Perspektiven der Historischen Friedensforschung, s. 13-39, I: Benjamin Ziemann (Hg.): *Perspektiven der Historischen Friedensforschung*. Essen: Klartext Verlag, 2002, s. 13f.
3. Labour History News: Peace Historians. Lokaliseret 25.8.2008 på WWW: http://labourhistory.net/news/i0806_27.php.
4. Peace History Society: Background. Lokaliseret 29.8.2008 på WWW: <http://www.peacehistorysociety.org/background.php>.
5. Arbeitskreis Historische Friedensforschung: Geschichte. Lokaliseret 30.8.2008 på WWW: <http://www.akhf.de/geschichte.htm>.
6. Se også Nehring, Holger: Review of Lawrence Wittner, *Toward Nuclear Abolition: A History of the World Nuclear Disarmament Movement, 1971 to the Present*, H-Soz-u-Kult, H-Net Reviews, May, 2004. Lokaliseret 12.9.2008 på WWW: <http://www.h-net.org/reviews/showrev.cgi?path=70101089831001>.
7. Ziemann, Benjamin: Peace Movements in Western Europe, Japan and USA since 1945: An Introduction. *Mitteilungsblatt des Instituts für soziale Bewegungen*, Heft 32, 2004, s. 8ff. Se også: Ziemann, Benjamin: Situating Peace Movements in the Political Culture of the Cold War. Introduction, s. 11-38. I: Benjamin Ziemann (Ed.): *Peace Movements in Western Europe, Japan and the USA during the Cold War*. Essen: Klartext Verlag, 2007.
8. Nehring, Holger & Pharo, Helge: Introduction: A Peaceful Europe? Negotiating Peace in the Twentieth Century, s. 277-299, *Contemporary European History*, vol. 17, nr. 3, 2008, s. 277f.
9. Pedersen, Sune: *Kampen for fred. Den liberale fredsbevægelse i Danmark 1919-1960*, upubliceret speciale, Københavns Universitet, 2000, s. 3f.
10. Se fx Jørgensen, Bent Behrent: Det danske socialdemokratis syn på forsvaret 1929-35, *Årbog for arbejderbevægelsens historie*, nr. 3, 1973, s. 5-56 samt Due-Nielsen, Carsten: Socialdemokratiets udenrigspolitik 1924-1940, *Arbejderhistorie*, nr. 4, 1999, s. 7-21.
11. Se Hein Rasmussen, Søren: *Sære Alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*. Odense: Odense Universitetsforlag, 1997, s. 9f.
12. Ibid., s. 7.

13. Anmeldt i Arbejderhistorie 1-3/2006 og 1/2007.
14. Se fx afsnittet "Kommunisterne og 1950'ernes fredssag", *Danmark under den kolde krig*, DIIS 2005, bd. 1, s. 383-395.
15. Se fx: Ibid., s. 432.
16. Se fx kapitlet "Norden som atomvåbenfri zone (1981-1987)", *ibid.*, bd. 3, s. 65-171.

Abstract

Jesper Jørgensen: The peace movement during the early period of the Cold War – an introduction, *Arbejderhistorie* 3/2008, s. 1-8. *The opening article of this mini-theme gives an introduction to the current situation with regards historical peace research, which has been considerably strengthened, particularly in Europe, following the turn of the century. Two leading figures in this ongoing process and this summer (2008) in the newly established European Network of Peace Historians are Dr. Benjamin Ziemann and Dr. Holger Nehring of the University of Sheffield. Both researchers are closely connected to the Arbeitskreis Historische Friedensforschung, which has been the centre for this field of research in Europe since 1984. It is characteristic of Ziemann and Nehring that they argue for a more discursive analytical approach, which opens up for a reinterpretation of the role played by the peace movement and its significance during the Cold War. In Denmark historical peace research has been of a more limited character. The central work of reference is Sære Alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark/Strange Alliances. Political Movements in Post-War Denmark (1997) by Søren Hein Rasmussen Ph.D., which covers all the Danish social movements, not just peace organisations. The article concludes with a presentation three articles of the mini-theme, discussing different ways of formulating the problem with respect to studying the Danish peace movement during the early years of the Cold War as well as the articles outside the remit of the theme.*

Jesper Jørgensen, arkivar, cand.mag. og MA
Arbejdermuseet & ABA
jesper.joergensen@arbejdermuseet.dk